

Els valors de l'esport. Una perspectiva sociològica

Klaus Heinemann

Catedràtic de Sociologia

Universitat d'Hamburg (Alemanya)

Traducció de l'alemany: Magdalena Corra, Klaus Heinemann, Núria Puig

Abstract

The thesis of the article is the following: the sport has not values. The values of sport are: 1. subjective judgements attributed by people according to their sporting experiences and the effects (positive or negative) they perceive; and 2. the judgements attributed to sport from institutions (clubs, fitness centres, the State, educational institutions...). Therefore, the values of sport are secondary and "causal" attributions given by persons and/or institutions. Each of the parts of the article develops the way in which the above mentioned thesis can be demonstrated in different fields: the person, the market (economic value of sport), institutions –mostly clubs– and the State. Conclusions discuss about the problems to establish the values of sport.

Key words

values, sociology, sport, ideology

Resum

L'article desenvolupa la tesi següent: l'esport no té valors en si mateix, sinó que els valors de l'esport són, o bé judicis subjectius i estimatius que emeten les persones que el practiquen sobre la base dels efectes (positius o negatius) que creuen obtenir o bé els efectes que unes certes institucions (clubs, gimnasos de condicionament físic, l'Estat, les institucions educatives...) li atribueixen. Els valors de l'esport són, per tant, assignacions (de valor) secundàries i "casuals" mitjançant persones o institucions. Cada un dels apartats de l'article desenvolupa la manera com l'esmentada tesi es demostra en àmbits successius: el de la persona, el del mercat (valor econòmic de l'esport), el de les institucions –principalment els clubs– i el de l'Estat. En les conclusions es reflexiona sobre els problemes per determinar els valors de l'esport.

L'esport no té valors

Hom s'adona fàcilment de com és de terriblement difícil de parlar d'alguna cosa

que no existeix, com ara d'un fantasma, d'un vampir o, precisament, d'allò de què ara ens toca parlar, d'"els valors de l'esport", ja que l'esport, en si mateix, no en té cap mena, de valor. Tampoc l'esport pot donar una explicació als valors esmentats partint de si mateix i de forma autònoma. L'esport, entès com a una forma específica i reglamentada de tractar el cos, manca "de valor".

Els valors de l'esport no sorgeixen de l'esport, no són qualitats d'ell mateix, sinó que els valors de l'esport són, o bé judicis subjectius i estimatius que emeten les persones que el practiquen, sobre la base dels efectes (positius o negatius) que obtenen a partir del que esperen o d'allò que se'ls promet, o bé els efectes que unes certes institucions, com els clubs i associacions, els gimnasos de condicionament físic, l'Estat, les empreses i institucions educatives així com les Esglésies, esperen o prometen a altres proclamant-los "valuosos". Els valors de l'esport solament són el resultat de valoracions realitzades per individus o per institucions. Els valors de l'esport són sempre beneficis o funcions; és a dir, expectatives de beneficis o de funcions procedents de persones i d'institucions. En

poques paraules: els valors de l'esport no existeixen, hi ha solament la valoració de l'esport per part d'algú. Els valors de l'esport són, per tant, assignacions (de valor) secundàries i "casuals", mitjançant persones o institucions.

Així doncs –des d'una perspectiva sociològica– només podem parlar de valors de l'esport examinant les raons i condicions socials d'on emanen les decisions i assignacions de valor i, tot seguit, analitzant les conseqüències que es deriven de les valoracions emeses. D'acord amb això, sorgeixen quatre qüestions a tractar:

- Quins efectes atribueixen a l'esport uns determinats esportistes i unes determinades institucions sota unes determinades condicions, tant si són reals com si es tracta de meres expectatives?
- Com apareixen valorats els resultats esmentats, ja siguin reals o bé esperats?
- Quins són els motius que fan que les diferents formes d'esport siguin valorades de forma positiva o negativa per les diferents persones i institucions? Per què aquestes propaguen els valors esmentats? I, què n'esperen, d'aquestes assignacions de valor?
- Quina responsabilitat tenen les diferents institucions davant dels esportistes i davant d'altres institucions en proclamar "els valors de l'esport"?

Les respostes a les qüestions plantejades i les reflexions al voltant d'aquestes, no són únicament rellevants amb vista a una ètica de l'esport, sinó també per a la política esportiva, ja que el programa "esport per a tothom", propagat des de fa dècades, sobretot pels països europeus,¹ únicament resulta raonable en els casos en què l'esport tingui un valor positiu que redundi en profit de tots. Solament sobre la base dels seus valors, es fa l'esport objecte de la política esportiva i d'aquesta manera, parcialment, de la política de l'Estat de Benestar. Solament a partir d'aquestes atribucions de valor es converteix l'"esport per a tothom" en el fonament del foment estatal

de l'esport i no merament en la finalitat programàtica de les associacions i clubs esportius. Així, l'esport, mitjançant els seus valors, connecta amb alguns objectius de l'Estat de Benestar com ara la política sanitària, la política de joventut i la política d'integració social. El que ens queda per determinar són els valors que serveixen de base a la política esmentada, com s'originen, qui els estableix i qui controla, si realment es compleixen. D'aquestes qüestions ens ocuparem a continuació.

La tesi de la valoració subjectiva de l'esport

Disposem de resultats d'investigacions empíriques procedents de totes les societats modernes entorn de per què la gent fa esport, què és el que valora d'aquest i dels efectes en desitja obtenir. Els resultats esmentats poden donar per empíricament comprovat el que s'espera de l'esport, és a dir:

- Salut, condicionament físic i modelar el cos.
- Benestar, sentir i conèixer el cos.
- Diversió, satisfacció i distracció.
- Vida social, comunicació i integració.
- Bellesa, una forma atractiva d'expressió individual i, doncs, segons les circumstàncies, també confiança en un mateix.
- Prestigi, reconeixement i acceptació social.
- Distracció, sensacions i un gaudi de ràpida satisfacció.

Tanmateix, aquesta recopilació no conté informacions vàlides. Sembla que procedeixi d'un fullet publicitari d'una associació de temps lliure i no que sigui el resultat de grans esforços investigadors. Aquestes dades no són més que l'agregació de moltes opinions individuals. A més a més, no se sap què s'amaga exactament darrera d'aquestes opinions individuals: es tracta dels efectes reals obtinguts o únicament dels efectes que es de-

sitgen obtenir? Són justificacions racionals per legitimar conductes que responen a motivacions diferents? Es tracta de la reproducció dels judicis i "valors" socialment atribuïts a l'esport i que són propagats intensament en tots els mitjans de comunicació social? De tota manera, malgrat aquestes observacions, d'aquests resultats es poden extreure algunes notes generals.

Els valors de l'esport són subjectivament variables

Existeixen milions de persones que fan esport; existeix una gran xifra de diferents tipus d'esport en continu creixement –pel que sembla la xifra dels esports practicats es troba entre els 150 i els 200– i els tipus d'esport esmentats es practiquen de diferents formes: com a esport de lleure o de competició, com a part de programes d'entreteniment, per a rehabilitació, com a components essencials de les ofertes de turisme, entre d'altres. Aquest ampli espectre del que es pot entendre per esport, és ofert i, doncs, valorat, per les més variades institucions –clubs i associacions, ofertes comercials d'esport, empreses, entitats estatals, etc.

Els efectes que la gent espera obtenir de l'esport depenen, paral·lelament, de qui el practiqui en cada cas i de les condicions sota les quals ho faci. Les persones més grans semblen valorar l'esport de forma diferent que no pas les joves; qui fa esport en un gimnàs de condicionament físic busca alguna cosa distinta que si ho fa en un club; per al que practica l'esport de competició professionalment, aquest té un altre valor que per al simple esportista de temps lliure; el jugador de golf (sembla) aprecia en el seu esport una altra cosa que el boxejador, etc. A més a més, aquestes valoracions són paral·lelament diferents en els diversos països i, al capdavall, mutables a mesura que transcorre el temps. Els valors de l'esport tenen simultàniament una rellevància històrica i culturalment variable.

¹ Ja el 1975 la Conferència Europea de ministres de l'esport va cridar, als països membres en una Carta Europea d'Esports per a Tothom, a establir condicions que possibilitessin a la totalitat de la població la pràctica de l'esport, sense diferències per raó de sexe, ocupació laboral i ingressos. L'"esport per a tothom" forma part de les polítiques de l'Estat de Benestar a tots els països europeus.

El valor de l'esport resulta ser un judici subjectiu d'aquelles persones que el practiquen o que no ho fan per considerar el seu valor negatiu. El que uns assaboreixen de forma especial, a altres pot ser que els arribi fins i tot a repugnar: per a uns, una marató constitueix una forma sense parió de conèixer els límits i la resistència personal i per a altres és una tortura física; anar en un gimnàs de *fitness* a alguns els resulta imprescindible per a la salut i d'altres ho veuen com a pura vanitat; córrer és per a uns una forma especial de gaudir de la natura i per a altres un trot avorrit per camins plens de sots; a uns els embriaga la velocitat de l'esquí i d'altres el veuen com una amenaça per als seus ossos i per al medi natural. Cada persona es fa una composició distinta dels avantatges i desavantatges de l'esport.

La subjectivitat dels valors es percep també en participar en esdeveniments esportius com a espectador. Cadascú copsa en aquests quelcom diferent: l'alegria pel resultat del joc; la dificultat per trobar aparcaament i, a part d'això, el seu alt preu i l'atapeïment; els jugadors en plantilla; la trobada amb els amics; el nombre de gols marcats; el major o menor atractiu dels descansos; els disturbis provocats pels fanàtics, etc.

Els valors apareixen barrejats de forma diferent

Hom pot esperar un efecte únic i clarament delimitat de l'esport o molts al mateix temps. En l'esport, especialment en les seves formes tradicionals, sovint es materialitzen molts dels considerats anteriorment com a possibles valors de l'esport, encara que aquests no hagin estat la causa que directament n'hagi motivat la pràctica. Per a cadascú el valor del "seu" esport és el resultat d'una barreja, diferent en cada cas, i d'una valoració personal de resultats i efectes molt variats. Tanmateix, cada vegada és més freqüent topar-se amb una actitud d'espera conscient d'uns efectes específics en detriment de tots els altres. En un gimnàs de *fitness* s'espera modelar el cos, en una piscina recreativa un desitja divertir-se, fent ioga es busca relaxació, en el *jogging* es treba-

lla per a la salut. De la mateixa manera que, d'una banda, es dona un procés d'independització del complex de motius -salut, condicionament físic, diversió, benestar, potencial- existeixen, de l'altra, noves formes d'ofertes selectives que contenen els motius de què parlem.

L'abast dels valors esmentats és una qüestió de treball personal

Els esmentats valors de l'esport no es poden comprar. Mitjançant l'adquisició d'un aparell esportiu o de la qualitat de membre d'un club s'obté únicament un potencial d'aprofitament global que requereix, per tenir profit, un rendiment addicional de l'esportista. Els valors de l'esport no es poden extreure d'un consum passiu d'acord amb les ganes o desgana enfront d'una situació externa. Més aviat, es requereix, addicionalment, temps i esforç, perquè es vagin produint els efectes desitjats en moltes situacions concretes. Els coneixements, capacitats i tècniques d'actuació individual tenen un paper decisiu en la configuració d'aquest seguit de situacions concretes. El coneixement s'ha d'adquirir. En el cas de les capacitats i tècniques d'actuació es tracta de mitjans d'existència limitada, de la disponibilitat dels quals es pot obtenir un càlcul estable. A ningú li resulta estrany, el fet de fracassar en una competició seriosa o en un examen, tot i estar ben preparat. Es tracta de situacions de component variable que es poden traslladar a l'esport, afirmant que el valor d'aquest és, de bell antuvi, difícilment calculable.

Els efectes de l'esport es comencen a manifestar en el futur

Els valors de l'esport es materialitzen en una cadena de situacions particulars que es van succeint amb el pas del temps; així, els valors que s'espera obtenir de l'esport es troben projectats en el futur. Tanmateix, les expectatives de valors que es tenen en relació amb l'esport són incertes en el moment en què comencem per associar una pràctica esportiva, un equi-

pament per a realitzar-la... a un determinat valor. Igualment, les emocions, sensacions, resultats... que van associats al valor poden ser desitjats, però no se sap si realment es faran realitat. A més a més, segons les nostres experiències quotidianes, el present del futur és diferent al futur que imaginem (com és sabut, són els preparatius els que acaben proporcionant la més gran alegria). En resum, aquest conjunt de situacions particulars projectades en el futur són altament variables i, poques vegades, completament controlables.

A manera d'exemple respecte al que acabem d'exposar, es pot prendre el cas de l'afecionat a l'esport de vela que, davant una força del vent d'intensitat 8, xàfec, mala visibilitat i temperatures prop dels 10º, s'ha vist davant la imperiosa necessitat de buscar el port més pròxim i fins i tot ha pogut penedir-se d'haver comprat el vaixell i haver-hi dipositat tantes expectatives. Malgrat tot, la mateixa persona també ha sentit una alegria sense parió en poder sortir finalment a la vela, amb un vent d'intensitat 4 i sol radiant. Cada situació concreta ha de configurar-se i ha de ser superada separatament. El fet que l'esport doni cabuda al valor desitjat varia completament de situació en situació. Pel que fa als valors i als beneficis de l'esport no es pot decidir, anticipadament, de forma racional.

Els efectes negatius i positius apareixen repartits de manera desigual

Un altre problema rau en el fet que l'esport no solament té efectes i funcions susceptibles de valoració positiva. L'esport pot tenir també un valor negatiu. Pensem en el menyscapse del medi ambient, en les destrosses que ocasionen els *hooligans* violents, en els danys per a la salut que pot ocasionar un afany de rendiment desmesurat, i també en els impostos que tothom, incloent-hi els qui no es troben gens interessats en l'esport, han de pagar per finançar els grans esdeveniments esportius. Al capdavant, el problema és que les persones que obtenen algun avantatge mitjançant l'esport no

tenen per què coincidir amb les que carreguen amb les seves despeses. Els guanys i les pèrdues estan repartits desigualment. Aquest fet s'aprecia millor mitjançant un bonic exemple sobre els avantatges i inconvenients en la distribució espacial d'una instal·lació esportiva, que prenc de Bale (1993, 104) i que exposo a continuació. Va calcular, d'una banda, la distribució dels ingressos addicionals obtinguts gràcies a les despeses dels visitants en botigues, restaurants i quioscos propers, aparcaments, empreses de transport i venedors d'entrades segons la distància a un estadi; d'altra banda, va avaluar els danys i perjudicis produïts pels fanàtics, el soroll del trànsit i els embussos, els problemes d'aparcament, el vandalisme, els controls policíacs, etc., que havien de suportar els residents, també segons la distància que els separava de l'estadi. Com a resultat: les molèsties no són superiors als avantatges; es distribueixen a més a més de forma distinta segons la seva localització: les molèsties es concentren més en la zona circumdant a l'estadi mentre que els avantatges s'estenen a una àrea més àmplia. Però, lamentablement, aquells que sufraguen les despeses no són indemnitzats pels que guanyen amb l'esport. Com aquest, es podrien posar d'altres molts exemples.

Els valors de l'esport són, segons la interpretació exposada, quelcom molt incert, continuament exposat a canvis, condicionat pels coneixements i capacitats d'un determinat moment, dependent d'un seguit d'esdeveniments concrets, altament subjectiu i històricament variable. Els valors de l'esport no són una magnitud aritmètica constant amb la qual i a través de la qual es puguin fer càlculs estables -ni per als particulars, ni per als que fan propaganda de l'esport, ni per als polítics.

L'anàlisi que he efectuat fins ara pot ser criticada -i amb raó- per ser excessivament limitada; se centra únicament en la percepció subjectiva dels valors de l'esport. Per això, en les pàgines que se-

gueixen analitzaré el tema dels valors de l'esport des d'altres tres punts diferents: el valor econòmic de l'esport, el valor de l'esport per a les diferents institucions i, finalment, el valor de l'esport per a l'Estat.

El valor econòmic de l'esport

Qui fa esport o desitja participar-hi, ha de pagar un preu a canvi. Fer esport costa diners i requereix temps. La seva mateixa pràctica porta aparellades unes certes despeses: el pagament de la quota per adquirir la condició de soci en un club o per realitzar l'esport en un gimnàs de condicionament físic; els aparells i la roba esportiva; l'entrenador, els drets d'utilització d'instal·lacions i aparells esportius així com les entrades per als actes esportius. A més a més, hi ha despeses de desplaçament entre el domicili o el lloc de treball i el de celebració de l'esdeveniment esportiu, de la mateixa manera que es produeixen despeses addicionals per als àpats i l'allotjament.² Per a la mateixa pràctica de l'esport es necessita temps, igual que per al viatge, la fabricació i manteniment dels aparells i de les instal·lacions esportives així com per al club com a entitat i el treball voluntari que s'hi fa. Així, la pràctica de l'esport es troba sotmesa a dues limitacions: de despeses i de temps. Les despeses per a l'esport concorren amb altres despeses de consum privat i el temps per a la seva pràctica amb altres possibilitats d'ús d'aquest.

Els preus, bé es paguin en diners o bé en temps, són l'expressió portada a un denominador numèric, de la multitud de valoracions subjectives de l'esport. Mitjançant el sistema de preus sorgeix un nou món en el qual allò que és personal, original, subjectiu de cadascú es redueix a un denominador comú: el preu d'un article. Tanmateix, les valoracions subjectives constitueixen el punt de partida per a la formació del preu; els preus són informacions agregades d'estimacions subjectives. Tan sols mitjançant el preu es fa possible una

comparació intersubjectiva de les valoracions individuals. El preu és un indicador fiable del valor de l'esport pel que fa a la valoració subjectiva dels qui s'hi interessen. Els diners que la gent està disposada a pagar i el temps que dedica al "seu" esport constitueixen la prova de la importància que se li dona. Així, en poder reduir el valor de l'esport a valors numèrics, es trepitja terreny conegut.

Per il·lustrar el que acabem d'exposar disposem d'un seguit de xifres. A Alemanya, l'any 1990, les famílies van despendre uns 3 bilions de pessetes en esport (Weber, 1995). Mirat des d'una altra perspectiva: en una família mitjana de quatre persones les despeses per a l'esport arriben aproximadament al 14 % anual de la totalitat de les despeses destinades a l'oci, unes 84.405 pessetes. El percentatge esmentat no resulta molt alt, si es considera que l'esport està molt valorat socialment. La població gasta molt més en tabac i alcohol. I des d'un punt de vista econòmic, també tenen un valor més alt que l'esport d'altres activitats de temps lliure, com ara viatjar, vacances, així com la participació en esdeveniments culturals.

El valor de l'esport per a les institucions

No solament els particulars, tant si fan esport com si no, li atribueixen valors, sinó també les institucions. Per als clubs i associacions esportives és evident que l'esport és valuós. Amb això, no únicament justifiquen la seva raó de ser, sinó que a més a més proporcionen arguments decisius per obtenir subvencions estatals i acceptació pública. Els valors de l'esport poden interpretar-se com a fórmules de consens entorn dels beneficis i de les expectatives de benefici i, doncs, com a fonament general per a l'actuació (política).

A primera vista, podria semblar que les organitzacions de l'esport atribueixen el valor de l'esport als seus efectes i funcions. Això ho trobem reflectit, per exemple, en

² Aquests factors adquireixen especial rellevància a l'hora de decidir-se per unes "vacances esportives", p. ex. d'esquí, vela, golf o semblants, o d'acudir a grans esdeveniments esportius com els Jocs Olímpics o els mundials de futbol.

la Carta de l'esport alemany, que va ser aprovada, ja el 1967, per la Federació Alemanya de l'Esport (DSB), l'organització de l'esport alemany que inclou totes les associacions dels estats federals (Länder) i les federacions esportives.³ En aquesta s'estableix que "l'esport compleix en les societats modernes importants funcions biològiques, pedagògiques i socials. L'esport (...) beneficia la salut, contribueix a la formació de la personalitat, és un factor de desenvolupament inigualable, constitueix una ajuda efectiva per a la convivència social (...)" El valor de l'esport s'explica mitjançant aquesta pluralitat de resultats i funcions.

Tanmateix, les afirmacions anteriors s'enfronten a una dificultat que és la següent: disposem de pocs resultats empírics científicament asseverats sobre els efectes i les funcions que realment es puguin atribuir a l'esport. En els casos en què existeixin les investigacions empíriques esmentades, queda per comprovar, si l'esport genera tots aquests efectes positius. Els efectes i, en conseqüència, els valors atribuïts a l'esport semblen ser evidents, fins i tot potser es basen en experiències personals. Tanmateix, la majoria de les vegades no es troben assegurats sistemàticament i empíricament. La lectura de la bibliografia dedicada a aquest tema no ens aclareix gaires dubtes. M'agradaria abordar el problema utilitzant dos exemples: el primer, partint de la premissa dels efectes de l'esport per a la salut i el segon, considerant el significat sociointegrador de l'esport.

Respecte del primer exemple, cal dir el següent: possiblement existeixin molt poques idees que siguin assumides de forma tan àmplia i generalitzada i, alhora de manera menys crítica, que l'afirmació que l'esport és bo per a la salut. Des del naixement de l'esport a començament del segle XIX i fins a l'actualitat, aquest apareix vinculat a la salut i no solament en les societats industrials occidentals, sinó també en els antics estats comunistes i als països en vies de desenvolupament (Cachay 1988). L'esport, com es repeteix una ve-

gada i una altra amb tota mena de variants, és un component essencial de l'estil de vida saludable de les societats modernes. Amb arguments d'aquest tipus, les organitzacions esportives legitimen la seva existència, la necessitat de subvencions estatals i l'exigència de reconeixement públic.

Segurament existeixen molts resultats mèdics i epidemiològics que assegurin que el moviment i l'exercici corporal regular despleguen efectes positius per a la salut física i psíquica. La medicina esportiva, sobretot, no ha estalviat cap esforç per demostrar els efectes positius de l'esport en tots els paràmetres imaginables de la condició física. Tanmateix, 1) ens qüestionem si tots aquests efectes, van lligats a qualsevol exercici físic (treball de jardineria, rentar el cotxe, pujar les escales); 2) les investigacions empíriques demostren que l'esport porta unit un perill de sofrir lesions per sobre de la mitjana, perill que s'incrementa en l'alta competició, encara que també es dona en esports de pràctica individualitzada, com ara l'esquí o l'hípica, els quals representen un risc per a la salut superior al normal; 3) finalment, cal tenir present que, atesa la pluralitat de formes amb què es pot practicar l'esport, sigui com a activitat de lleure, de competició o com a esport per a tothom, en campionats o de manera recreativa, no es pot esperar que existeixi una relació directa entre esport i salut.

Sobretot els esportistes de competició estan exposats a grans tensions físiques. El nombre de competicions augmenta amb rapidesa davant la pressió dels interessos comercials i a més a més els temps de descans són cada vegada més curts. L'atleta, fins i tot amb lesions de caràcter lleu, es veu obligat a participar en competicions per guanyar el màxim de vegades durant el temps, relativament curt, en què es troba en plena forma. Amb això no es fa més que forçar la naturalesa del cos. Especialment les microlesions no acaben de guarir-se del tot durant el breu període de descans i recuperació, ja que permeten continuar amb l'entrenament. Tanmateix, d'aquesta manera augmenta el risc que

els danys s'incrementin i que, en segons quins casos, esdevinguin crònics.

Em limito a citar els resultats d'un estudi procedent d'Anglaterra/Galles (British Sport Council, 1990). Segons aquest, s'estima que anualment es produeixen 19,3 milions d'accidents esportius que porten aparellades noves lesions i d'altres 10,4 milions que fan ressorgir les antigues. El tractament dels accidents esmentats va ocasionar costos directes d'aproximadament de 110.986 milions de pessetes. Les pèrdues en la producció s'estimen aproximadament en 151.225 milions de pessetes. A Alemanya i als Països Baixos es donen xifres similars (Lüschen, 1993; Galen, 1990).

A més a més, no sempre els qui practiquen l'esport tenen com a valor principal el manteniment de la salut. Fins i tot, però, en el cas que es pretengui aconseguir de millorar la salut o mantenir-la, no és segur en absolut que s'assoleixi la finalitat esmentada. Dit de manera senzilla i clara: les persones que es mouen poc o que fan poc esport han d'anar més sovint a l'internista i els esportistes amb més freqüència al traumatòleg.

El segon exemple que vull tractar al·ludeix a un altre valor de l'esport propagat sovint: el seu efecte sociointegrador; és a dir, la seva capacitat de reunir persones de diferents estrats socials i de diferent procedència ètnica, confessional o regional. En aquest cas també ha de procedir-se amb cautela. Mitjançant les investigacions empíriques sabem que la xifra de clubs petits va en augment i la seva importància, pel que fa al nombre de membres, disminuint. Com més gran sigui el club, amb més dificultats ensopegarà per incorporar-hi nous membres o mantenir-hi els antics. El futur de l'esport sembla, més aviat, pertànyer al club petit, que la majoria de vegades tan sols ofereix una mena d'esport. Al mateix temps, es pot apreciar, entre d'altres coses, el fet altament significatiu que els clubs petits són petites comunitats socialment molt homogènies. El club petit és alhora un club tancat en ell mateix. La gran homogeneïtat en l'estructura dels seus membres es

³ Sobre l'organització de l'esport alemany i el paper de la Federació Alemanya de l'esport, vegeu Heinemann (1999, pàg. 39-42).

correspon, al capdavant, amb la gran homogeneïtat dels interessos esportius.

D'aquesta manera sorgeix la imatge d'un club petit i, pel que fa a l'estructura i als interessos dels seus membres, homogeni. La identitat de característiques, condicions de vida i interessos no són únicament pressupòsits essencials per a la fundació sinó també per al funcionament d'aquesta mena de clubs.

Probablement el procés és el següent: es funda un nou club; un es fa membre d'un club petit, no solament perquè desitgi practicar un esport junt amb altres, sinó, més aviat, per poder-ho fer entre els seus. I fins i tot si la finalitat no és aquesta, l'homogeneïtat a partir de la qual es funda el club es manté al llarg de la seva història. Com a conseqüència d'això, abans que obertura i integració social, es dona més aviat segregació i cercles tancats de persones.

Si aquesta suposició resultés ser certa, la ideologia sostinguda per les organitzacions esportives respecte al valor integrador de l'esport i el caràcter obert –no restrictiu– dels seus clubs esdevé dubtosa. Respecte a aquest tema, i d'acord amb el que podem observar a Alemanya, els estrangers, sobretot els turcs, funden els seus propis clubs amb el desig de romandre entre ells i de vetllar per la seva cultura i la seva llengua. Com més estrangers convisquin en una regió, més gran serà aquesta tendència a la segregació i menor la disposició a la integració. Àdhuc en els clubs grans es formen subgrups i departaments de caràcter relativament tancat.

Moltes afirmacions sobre els "valors de l'esport" es basen en la falta de coneixements, però també en el fet que la saviesa comuna no és analitzada amb mirada crítica. La falta de coneixements obre de bat a bat les portes a l'especulació. De manera que, mentrestant, les suposicions sobre el valor que l'esport pugui tenir, van creixent de forma incalculable i sense remei. Temps enrere vam avaluar el contingut de tots els discursos, manifestacions i declaracions de principis de la Federació Alemanya de l'Esport amb vista a determinar quins valors, funcions, significat i efectes es poden atribuir a l'esport. Vam arribar a més de 250 "valors" de l'esport, cosa que

resulta ser un exemple –més que d'un acusat sentit de la realitat– d'una esponerosa fantasia. Així, l'esport es presta sovint a manipulacions i abusos polítics, dels quals, lamentablement, el passat ens proporciona abundants exemples.

No solament aquests exemples demostren que les declaracions sobre el valor de l'esport són en bona mesura arbitràries i sense asseveració empírica, sinó que cal afegir-hi un altre argument. En les reflexions introductòries ha quedat confirmada la tesi que els valors de l'esport són culturalment i històricament variables. Doncs bé, a aquesta hipòtesi adrecem ara la mirada per recordar el destí d'un "valor" de l'esport, que en el passat va tenir un significat clau: l'ideal de l'amateurisme o la prohibició, moralment fundada, de qualsevol mena de comercialització d'èxits esportius i popularitat. Es tracta d'un valor de l'esport que temps enrere va ser fonamental.

Per a la defensa d'aquests ideals es va aduir que la comercialització podia portar el fracàs dels fins pedagògics de l'esport, que l'idealisme del treball voluntari es desintegraria i que el bé cultural esport desapareixeria. Donem la paraula a Carl Diem, conegut defensor d'aquest ideal: "En la persona de l'amateur donem la benvinguda a algú que arrodoneix la seva vida. Encara que la resta d'aquesta sigui insípida i senzilla, ell li dona, mitjançant l'esport, claror i lluminositat, en té cura en cos i ànima, s'eleva per sobre si mateix (...). L'ambició de reconeixement i d'experiències heroiques obeeix paral·lelament l'impuls sant encaminat a mantenir l'espècie. L'esport és una inclinació a la disciplina, un 'excelsior', una aspiració als cims elevats de l'existència. El mateix subconscient es fa ressò de les paraules 'serveix a la pàtria, encara que sembli que juguem'. Els valors humans que l'esportista adquireix serveixen al seu poble i el 'club', per l'honra del qual lluita, només és un símbol d'aquesta gran comunitat. Aquest sentit intern, aquesta dignitat de l'esport s'esvaeix convertint-se en un no-res insípid en el moment en què en lloc de pels valors interiors es miri pels avantatges exteriors" (Diem, 1927, 119). En aquesta cita també es dona explicació a

un valor de l'esport amb els seus beneficis i expectatives de benefici.

Tanmateix, mirat atentament, aquest ideal d'amateur va servir en l'última meitat del segle XIX als seus defensors per excloure grups de persones considerades als seus ulls inoportunes, assegurar la seva pròpia posició i vetllar pels seus interessos. Com subtilment descriu el sociòleg, crític i economista americà, Thorsten Veblen, en el seu llibre "Teoria de la classe ociosa" de final del segle XIX, l'esport es practicava a Amèrica per una alta societat de nous rics com a forma demostrativa de consum; és a dir, com si fos una possibilitat d'exposar davant els ulls de tothom el seu estatus social, la seva opulència i el temps lliure de què disposava. D'aquesta manera, l'esport amateur, sobretot el tennis, la vela i el golf, que costaven molt de temps i molts diners, es va elevar a la qualitat d'ideal amb què es demostrava que s'estava en condicions de disposar del temps lliure de forma "improductiva" i "sense més finalitat", sense haver de suportar el pes d'obligacions serioses i de pressions econòmiques. Per tant, la defensa de l'esport amateur a Amèrica va servir a les classes socials altes per desclassificar tots aquells que feien esport moguts per la retribució o que requerien ajuda econòmica per poder afrontar les competicions esportives. La forma en què Coubertin argumenta la idea olímpica (si més no la seva ambigüitat) destacant "el caràcter noble i cavalleresc de l'esport" s'ha d'entendre en aquest sentit. Aquesta idea perseguia (o si més no provocava) un distanciament social. Amb les regles d'amateur es traçava la separació de l'esport dels *gentlemen* de l'alta societat britànica i del consum d'esport demostratiu per part dels nous rics americans en front del "proletariat".

El cas alemany és molt rellevant respecte a aquest tema. Abans de la I Guerra Mundial, a Alemanya s'havien traduït els reglaments dels esports anglesos eliminant-ne tota referència a l'amateurisme perquè en aquest país la qüestió no es considerava important. Ara bé, davant la resistència del món de l'esport a acceptar Alemanya en els fòrums internacionals –de forma especial, per donar el vist-i-plau a la seva participació en els

Jocs Olímpics de 1928, dels quals fins aleshores havia estat exclosa— els alemanys van incloure novament el valor de l'amateurisme en les seves reglamentacions esportives.

Posteriorment, en donar-se els primers intents de comercialització, aquest ideal caldria que protegís les organitzacions esportives i les seves directives per no perdre el seu poder i influència en la configuració de l'esport. Les associacions esportives van posar traves durant un llarg període de temps a la comercialització per tal de poder mantenir el control sobre l'esport. Les organitzacions esportives, com el Comitè Olímpic Internacional i les associacions especialitzades nacionals i internacionals, eren les úniques responsables de les regles de l'esport i de l'organització de competicions nacionals i internacionals. Van ser elles les que van establir les condicions de l'organització d'esdeveniments esportius i van determinar qui podia participar-hi. L'estatus d'amateur ho permetia, tot assegurant, alhora, una organització eficaç i un finançament sobre la base del treball voluntari. Aquesta autonomia de l'esport va anar experimentant un retrocés progressiu a causa de la creixent comercialització, sobretot a EEUU, davant l'aparició de grups esportius independents de les associacions esportives, així com per la influència creixent dels mitjans de comunicació i per les intervencions estatals.

En resum: l'ideal de l'amateurisme va ser en primer lloc una estratègia per guardar les distàncies, posteriorment un requisit d'accés, més tard un instrument per assegurar la influència, per passar a ser avui, més aviat, nostàlgia.

Copsem clarament que els valors no són, sense més, el fonament d'una pauta d'actuació. No són (sovint) ideals sublims. Més aviat, serveixen als seus proclamacions com a ideologia i, sobretot, per assegurar el seu poder i influència, per justificar i estabilitzar les diferenciacions socials o per mobilitzar recursos en forma de subvencions estatals o valoracions públiques. Els valors de l'esport tenen funcions instrumentals i significat estratègic en un sistema de l'esport que, més aviat,

sembla una "arena política" (Porro, 1999, pàg. 33).

Tanmateix, les dificultats no acaben aquí ja que, alhora, una xifra creixent d'institucions acapara per a si l'esport i el recobreix de valors. Les Esglésies aprecien en l'esport una cosa diferent que la que copsen les empreses, els organitzadors de Jocs Olímpics una cosa distinta que les organitzacions mediambientals, les institucions de cultura una altra cosa que no pas els partits polítics i l'Estat una cosa diferent que les organitzacions turístiques. El problema es concreta de la forma següent: abans les associacions esportives tenien una posició en gran mesura indiscutible i universalment reconeguda per determinar el sentit, els valors i els ideals de l'esport (Heinemann / Schubert 1999, pàg. 148). Es tractava d'institucions universalment reconegudes que donaven sentit a l'esport. Dins l'esport i en la societat hi havia un consens generalitzat sobre aquests. Totes dues coses s'han perdut. Cada vegada més àrees existencials fan de l'esport el seu objecte i li atribueixen uns certs valors. Així, es va perdent el consens sobre quins són els valors propis de l'esport. Que no sorprengui aleshores que, en parlar de valors de l'esport, ens emboliqui, gairebé automàticament, un embull babilònic de llengües.

Ara bé, amb això no pretenc dir que els valors de l'esport ens vinguin servits únicament per fanàtics i ideòlegs, ja que si això fos així, com podria explicar-se que l'Estat recolzi l'esport, en ocasions de forma massiva?

El valor de l'esport per a l'Estat

Amb el que la gent està disposada a pagar pel seu esport sovint no se'n poden cobrir els costos. Tanmateix, existeixen institucions, com l'Estat o els mecenes, que opinen que l'esport, de fet, té un valor més alt que aquell que està disposat a pagar qualsevol que el practiqui.

L'Estat subvenciona l'esport amb un abast considerable (Andreff, 1996). Encara que s'existeixen clares diferències entre els diversos països la tònica general

és que són molts els diners que l'Estat posa a disposició de l'esport. Atès que ens consta que l'Estat administra sempre amb molt de compte els diners que rep dels seus contribuents, estimarà també de forma molt realista el valor de l'esport. Aquest fet es pot explicar econòmicament de la forma següent: amb allò que la gent està disposada a pagar pel seu esport no es poden cobrir, en la majoria de les ocasions, les despeses que aquest origina. Malgrat tot, l'Estat opina que l'esport té un valor més gran que no pas el que estan disposats a pagar els qui el practiquen. Per això l'Estat dóna subvencions a l'esport, per tal de fer-lo atractiu per a aquells que subjectivament estimen el seu valor per sota del preu de mercat.

Aleshores, quin valor té l'esport per a l'Estat? I, quines expectatives té aquest respecte a les funcions i beneficis de l'esport en la societat? Les respostes a aquestes qüestions revelen d'altres peculiaritats dels "valors de l'esport".

Molts valors de l'esport són "públics"

Molts efectes i resultats de l'esport (suposats o reals) beneficien tothom, independentment d'haver contribuït o no a les despeses que l'esport ocasiona. Els economistes parlen, en aquest cas, de "béns públics" (Heinemann, 1998). L'orgull que genera la victòria de la "nostra" selecció nacional pot ser experimentat per moltes persones. Tanmateix, ningú no estarà disposat a pagar per això, atès que aquest benefici es pot obtenir gratuïtament. En el cas que l'esport fes possible, per exemple, la integració de minories, tots en sortiríem beneficiats, ja que en la societat hi hauria menys conflictes i tensions socials; no solament se'n beneficiaran les persones que hagin treballat activament en el camp de la integració social. L'orgull de pertànyer a una ciutat organitzadora dels Jocs Olímpics i estar en el punt de mira de la comunitat internacional, els efectes d'imatge i publicitat que van units a aquesta mena d'esdeveniment esportiu de gran difusió, així com la possibilitat de fer en aquest marc bons negocis, constitueixen d'altres exemples. Tothom es beneficia d'aquests

avantatges. Tanmateix, cap persona individualment, estarà disposada a invertir en la producció d'aquests béns ja que això suposaria carregar amb despeses que redunden en favor de tothom. Com que l'Estat suposa que tots nosaltres donem valor a aquesta mena de prestacions opta per finançar-les.

Els valors de l'esport es valoren de manera diferent

Encara que les despeses i beneficis poden ser sospesats en molts casos de forma individual, els particulars els atribueixen un valor inferior al que els dona l'Estat. És a dir, el que un particular estaria disposat a pagar, no serviria per cobrir les despeses generades. Els economistes parlen, en aquest cas, de béns meritoris,⁴ dintre dels quals la salut constitueix un exemple típic. Només valorem la salut quan ens posem malalts. La possibilitat de caure malalts és, sortosament, una cosa que vista des del present ens sembla incerta i que pertany a un futur remot. L'Estat, en canvi, va més enllà i tracta de disminuir els riscos de malaltia mitjançant el foment de la pràctica esportiva, perseguint que les persones estiguin sanes durant molts anys. De tota manera, ja hem vist que aquest argument també trontolla.

En l'esport s'originen efectes no intencionats

Finalment, l'esport pot portar associats resultats i significats que les persones no han previst i dels quals, en conseqüència, no són conscients. Els objectius i els mòbils de l'actuació poden no tenir res a veure amb les conseqüències que aquesta actuació comporta en realitat. En canvi, l'Estat pot intentar assolir-los, perquè els considera importants. La socialització mitjançant l'esport, el suport a la joventut així com la canalització de l'agres-

sivitat a través de l'esport en són alguns exemples.

Tot això sona molt raonable. De tota manera, a l'Estat, al costat d'aquests valors de l'esport, se li presenten algunes dificultats, com demostren les reflexions següents:

- Igual que tots nosaltres, l'Estat solament té certesa empírica d'alguns dels efectes de la pràctica esportiva. Per aquest motiu adopta les valoracions que les associacions esportives formulen i propaguen en moltes declaracions de principis i discursos. En les exposicions de motius de les subvencions estatals es troben reproduïdes —a vegades, literalment— les atribucions de valor i de funcions que les associacions atribueixen a l'esport. Ja he esmentat que aquestes atribucions de valor no tenen fonamentació empírica i serveixen, sobretot, per mobilitzar els recursos de tercers i per a reclamar suports de caràcter material o immaterial. Aquest fet prova l'èxit de les ideologies de les associacions esportives i demostra que l'Estat no realitza una ponderació objectiva de costos i beneficis.
- L'Estat disposa únicament d'informació incompleta sobre les necessitats, interessos i possibilitats materials dels seus ciutadans. L'Estat difícilment pot assabentar-se de les necessitats que tenen els seus ciutadans en realitat i del valor que aquests atribueixen a l'esport. No queda clar quins són els béns públics que els ciutadans desitgen de fet i fins a quin punt volen saber en quina proporció els béns meritoris se subvencionen amb els seus impostos. Un exemple impressionant prové de la comparació de diferents cantons o municipis suïssos. En alguns cantons/municipis els ciutadans poden decidir mitjançant referèndum si s'han d'efectuar determinades inversions en infraestructures, incloses per exemple les instal·lacions esporti-

ves, piscines etc. En altres no tenen aquest dret. Com a conseqüència, els cantons/municipis que no poden votar, disposen de més instal·lacions que en els llocs on els mateixos ciutadans poden decidir; en aquests últims voten en contra d'algunes inversions que consideren innecessàries. Les persones que adopten decisions estatals semblen sobreestimar l'interès dels ciutadans per aquest tipus d'instal·lacions. Pel que sembla, l'Estat estima el valor de l'esport per sobre del que ho fan els seus ciutadans, de manera que permet que es beneficiïn de certs avantatges que ells ni tan sols desitgen.

Problemes per determinar els valors de l'esport

La pretensió d'aquest article és advertir que davant de declaracions sobre els "valors de l'esport" cal procedir amb molta cautela. No es tracta únicament d'un problema teòric o d'un tema de discussió d'ètica esportiva, sinó que també apunta cap a les responsabilitats de les associacions i d'altres institucions, quan parlen dels "valors de l'esport". En parlar de valors de l'esport es desencadenen esperances i expectatives. La gent fa esport, perquè li prometen alguna cosa —com ara salut, modelat del cos, integració social. Tanmateix, les esperances esmentades poden esvanir-se fàcilment com ho prova la gran quantitat d'aparells d'entrenament que no fan sinó empolsinar-se als soterranis i a les golfes sense ni tan sols haver estat usats, o la quantitat de quotes pagades a clubs o gimnasos de *fitness* comercials que no s'acaben d'aprofitar. Una declaració sobre els "valors de l'esport" pot resultar especialment problemàtica en el cas que en lloc de prendre en consideració els interessos dels esportistes, el que es persegueix sigui assegurar-se la pròpia situació de poder,

⁴ Coneixem un fenomen comparable en el món de l'art. Per anar en una exposició d'art poden existir moltes bones raons. A un l'impresiona la tècnica pictòrica de l'artista, un altre queda meravellat per l'estètica dels colors, paral·lelament, d'altres es delecten contemplant boniques exposicions paisatgístiques o natures mortes, alguns volen veure, finalment, la versió original del quadre d'un artista conegut, una reproducció del qual tenen des de fa temps penjat al saló de casa. Cada visitant pot apreciar una obra d'art per diferents raons. Tanmateix, al cap i a la fi, tampoc és que tot plegat signifiqui tant per als visitants, ja que de mitjana paguen com a molt, 1.500 pessetes per l'entrada. En cas de preus més alts, per a molts el cost de l'entrada supera al plaer que proporciona l'art. És sabut que els diners recaptats per la venda d'entrades no arriba per adquirir i assegurar els quadres d'una exposició. Però "l'Estat benefactor" li dona més importància al nostre plaer per l'art i subvenciona així fins al 95 % de les despeses originades en un museu. Tot i així, malgrat les altes subvencions, solament entre un 1 % i un 2 % de la població visita les galeries d'art. Per a la resta, les exposicions d'art pràcticament no tenen valor.

la justificació dels mitjans estatals o l'augment de l'acceptació pública.

En tot cas, també cal considerar que la qüestió dels valors de l'esport resulta ser francament complicada, quan el que es pretén és donar una resposta precisa. Els problemes que es presenten són:

- de caràcter teòric, lligats a la recopilació sistemàtica i a la comparació intersubjectiva de valoracions subjectives inestables i circumstancials d'una elevada xifra d'individus i institucions;
- de caràcter empíric, que sorgeixen en recopilar amb exactitud les funcions, significat i efectes de l'esport;
- de caràcter metodològic, que es generen en l'obtenció d'informacions segures sobre interessos i necessitats dels ciutadans;
- de caràcter ètic, que neixen de l'intent d'assolir una atribució i distribució justa de costos i beneficis, així com de valors positius i negatius de l'esport.

Aquest resultat decebrà tots els qui esperin una resposta clara d'un sociòleg sobre "el" valor de l'esport. És sabut que als sociòlegs els agrada crear una "desorientació" que pugui contribuir a parlar de forma crítica, diferenciada i distant del valor d'allò de què parlen, cosa que molts qualifiquen –al meu entendre amb raó– com la cosa menys important i més bonica del món.

Bibliografia

- Andreff, W.: "Economía. Síntesis de las investigaciones actuales". A *La función del deporte en la sociedad. Salud, socialización, economía*. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, Consejo Superior de Deportes, 1996, pàg. 161-185.
- Bale, J.: *Sport, Space and the City*. London/New York: Routledge, 1993.
- Cachay, K.: *Sport und Gesellschaft*, Schorndorf, Hofmann, 1988.
- Diem, C.: "Zum Amateurbegriff", *Leibesübung*, 5/6. 1927.

- Galen, W. i Diederiks, J.: *Sportblessures breed uigemeten*, Haarlem, 1990.
- Heinemann, K.: *Introducción a la Economía del deporte*, Barcelona: Paidotribo, 1998.
- : *Sociología de las organizaciones voluntarias. El ejemplo del club deportivo*, València: Tirant lo Blanch, 1999.
- Heinemann, K.; Puig, N.; López, C.; Moreno, A.: "Clubs esportius a Espanya i Alemanya: Una comparació teòrica i empírica", *Apunts. Educació Física i Esports*, 49/3, 1997.
- Heinemann, K. i Schubert, M.: *Der Sportverein*, Hofmann / Schorndorf, 1994.
- : "Sports Clubs in Germany". A K. Heinemann, *Sports Clubs in Various European Countries*, Schattauer: Hofmann / Stuttgart: Schorndorf, 1999.
- Lüschen, G.; Abel, T.; Cockerham, W.; Kunz, G.: "Kausalbeziehungen und sozio-kulturelle Kontexte zwischen Sport und Gesundheit", *Sportwissenschaft*, 13, 2, 1993.
- Porro, N.; Bizzaglia, G.; Conti, D.: "The sport system and sports organisation in Italy". A K. Heinemann: *Sport Clubs in Various European Countries*. Schattauer. Hofmann/ Stuttgart: Schorndorf, 1999.
- Weber, W. i altres: *Die wirtschaftliche Bedeutung des Sports*. Hofmann/Schorndorf, 1995.